

København

Med forbehold om endringer
SPERRET til

Statsminister

Jan P. Syse

NORDISK PARTILEDERMØTE I KØBENHAVN 4. - 5. FEBRUAR 1990

Punkt 3 A. Utviklingen i Øst-Europa og forholdet
mellom Øst og Vest. (Norge)

Frem til nyttår var det i første rekke gledesmeldingene som opptok oss. Nå er det usikkerhetsmomentene som trer klarere frem. Det gjelder ikke bare utviklingen i Sovjetunionen, men også situasjonen i flere av de øst-europeiske landene. Det er på mange måter blitt vanskeligere å spå noe om hvilken kurs nye regimer vil kunne ta. Vi må selvfølgelig oppmuntre så sterkt vi kan til en videreføring av reformpolitikken. Men samtidig er det blitt klart at vi ikke må treffe sikkerhetspolitiske disposisjoner, som forutsetter at sovjetisk politikk fortsetter i samme spor og tempo som vi har opplevet den siste tiden. Hendelsene i Baku og utviklingen i de baltiske stater har på en måte egentlig satt spørsmålstegn ved hele det sovjetiske imperiums fortsatte eksistens. På militært hold i Sovjetunionen synes man å legge avgjørende vekt på at kontroll med de tre baltiske republikkene opprettholdes. Samtidig synes det klart at Gorbatsjov står i stampe når det gjelder å få konkrete resultater ut av reformpolitikken på det økonomiske området.

På den annen side vil en tilbakevendelse til en hardere og mer dogmatisk linje heller ikke gi noen positive resultater. En slik kursendring vil trolig heller ikke bli akseptert verken av sovjetborgerne eller av de øst-europeiske landene. Men vi beveger oss nok inn i en mer kritisk fase av utviklingen, hvor det er svært vanskelig å bedømme hvilken retning den kan ta.

Når 2.000 mennesker fortsatt flytter vestover fra Øst-Tyskland hver dag, så er dette også et utslag av denne usikkerheten. Det vitner om at en stor del av Øst-Tysklands befolkning fortsatt sitter med kofferten pakket og at det ikke skal meget til før vi får en ny og sterkere utvandrings-strøm vestover.

Den mest akutte oppgaven er nok at vi nå gir de nye partiene og politiske grupperingene den hjelp de trenger i arbeidet frem mot frie valg. De tre regjeringspartiene i Norge lanserte i forrige uke en innsamling til nye ikke-sosialistiske bevegelser. Det er viktig at de får organisert seg og kommer igang med valgkampen og at de gis de hjelpemidler de trenger. Men samtidig må vi kreve - av de som nå sitter med adgang til media, trykkekapasitet, osv. - at forholdene legges til rette for en rettferdig valgkamp. I flere av de øst-europeiske land gjenstår det mye på dette punkt. Jeg tror vi må gjøre det klart at langsiktig økonomisk hjelp til disse landene vil avhenge ikke bare av at gamle tyranner fjernes, men også av at deres stalinistiske arbeidsmetoder ikke overtas av nye makthavere.

Fra norsk side er Regjeringen nå i ferd med å utarbeide nye forslag til hvordan vi best kan bidra til reformarbeidet. Disse forslagene vil være bygget på 6 stikkord, nemlig demokrati-oppbygging, kunnskaps-overføring, miljøvern, garantier og stimulanser til næringslivet, kulturelt og humanitært samarbeid og nye internasjonale samarbeidsstrukturer. Vi vil samtidig

legge frem et forslag til en økonomisk totalramme for arbeidet de neste tre årene. Hovedproblemet ligger selvsagt i finansieringen av slike tiltak. Fra Kristelig Folkepartis og Senterpartiets side er det stor tilbakeholdenhet når det gjelder å bringe uhjelpsmidler inn i dette bildet. De er imidlertid villige til å se på veksten i uhjelpsbudsjettet for 1991 og 1992, med sikte på å dekke inn deler av en slik Øst-Europa-pakke gjennom en noe redusert vekst på denne sektoren.

Jeg vil gjerne si noen ord om et spørsmål som har fått den norske Regjeringens fulle støtte. Jeg tenker på forslaget om et KSSE-toppmøte i løpet av 1990. Etter vår oppfatning bør et slikt toppmøte bli enige om et mandat for videre drøftelser på diplomatisk plan, som så kan lede over i det KSSE-møtet som er planlagt i Helsinki i 1992. Det er viktig at vi nå kommer igang med å se nærmere på fremtidige europeiske samarbeidsstrukturer. KSSE-Sluttakten er på mange felter basert på at det eksisterer to diametralt motsatte systemer - økonomisk og politisk - i Europa. Dette bildet er i ferd med å endre seg. Dermed blir det også viktig å formulere nye trafikkregler, som kan regulere forbindelsene i Europa i den fase vi nå går inn i.

Det er klart at det tyske spørsmål vil stå helt sentralt i enhver slik sammenheng. Kohls og Modrows taler har, tror jeg, gjort det klart at begge sider nå arbeider i retning av en gjenforening. Alt tyder også på at det er dette befolkningen - i Øst og i Vest - ønsker. Men det understrekes at tysk gjenforening bare kan finne sted innenfor en bredere europeisk ramme. Men hvordan denne rammen skal se ut er det vanskeligere å ha klare meninger om. Jeg tror at tempoet i utviklingen understreker behovet for at man kommer raskt igang med å tenke gjennom dette spørsmålet. Det er en sak som så åpenbart trenger politisk styring og gjennomtenkning, og hvor det kan ligge adskillig fare

for ustabilitet dersom det ikke er mulig å få til en slik styring av gjenforeningsprosessen.

La meg til slutt si noen ord om Alliansenes plass i dette bildet. Det initiativ president Bush presenterte i forrige uke - om reduksjoner av amerikanske og sovjetiske styrker i Europa til 195.000 - var et viktig bidrag. Utviklingen i Øst-Europa var på en måte i ferd med å løpe fra nedrustningsforhandlingene. Jeg håper presidentens forslag nå kan rette på dette. Man kan selvfølgelig si at ingenting er bedre enn ensidige sovjetiske reduksjoner, som gjennomføres uten at vi på vestlig side må gjøre motytelser. Men så enkelt er det nok ikke. Vi vil på vestlig side stå overfor krav om reduksjoner - ikke minst fra vår egen opinion - uansett om Sovjetunionens reduksjoner finner sted ensidig eller som resultat av forhandlingene i Wien. Og det er bare gjennom Wien-forhandlingene vi kan sikre oss at de sovjetiske styrkene, som tas hjem, blir tilintetgjort og ikke bare trukket tilbake. Det er bare gjennom en slik avtale i Wien at vi kan få anledning til å verifisere at styrkene virkelig tilintetgjøres og ikke blir bygget opp igjen. Det er viktig, når man tenker på at sovjetiske styrker bare skal flyttes noen relativt få kilometer østover, mens de amerikanske skal flyttes over Atlanterhavet.